

O încercare de reconstituire a trecutului Școlii Carol I

Prof. Dr. Eliza Ilie, Prof. Dr. Elvira Rotundu, Prof. Raluca Iarovoi

Introducere

Înființarea și funcționarea Școlii Primare de Băieți Carol I reprezintă un moment de referință, nu numai pentru orașul Iași, ci poate constitui un model pentru întreaga evoluție a învățământului românesc din epoca modernă. Intențiile generoase ale întemeietorilor acestei școli vor prinde viață prin strădaniile a generații și generații de profesori și elevi, într-un climat de factură sufletească deosebită. De altfel, orașul Iași, unul dintre cele mai importante centre de educație ale țării, a fost beneficiarul unei atenții deosebite din partea oamenilor politici și ale personalităților veacului al XIX-lea, preocupate de ridicarea nivelului de instrucție al copiilor. Aici s-au realizat experimente didactice al căror rezultat a recomandat generalizarea lor, au pornit inițiative care au dus la creșterea calității actului de instrucție și s-au desfășurat activități ce pot fi integrate cu succes în viața culturală și intelectuală a comunității.

Câteva aspecte privitoare la istoria Școlii Primare de Băieți nr. 2 Carol I în perioada 1843 – 1948

Modernizarea învățământului românesc, creșterea numărului știutorilor de carte a fost pentru capitala Moldovei un imperativ în acord cu tendința de dezvoltare a societății românești în epoca modernă și cu tendințele înnoitoare venite din occident. În contextul istoric al dezvoltării pe toate planurile ce a cuprins Principatele după Tratatul de la Adrianopol din 1829, cu privire la educația tinerei generații și-au făcut drum două tendințe: scoaterea școlilor primare de sub tutela bisericilor, trecerea lor în administrația statului, precum și organizarea învățământului în limba națională. Conform cu tendințele modernizatoare statuate de Regulamentele Organice, se organiza în debutul deceniului patru al secolului al XIX-lea *cursul tuturor învățăturilor în limba română*, subliniindu-se cerința reglementării *deosebitelor așezămături de educație*. Cu alte cuvinte, Regulamentele făceau din școală o instituție permanentă de stat spre deosebire de perioada anterioară, când ea reprezentase mai mult binefacere și milă domnească.¹ Prevederile referitoare la învățământ sunt detaliate în *Regulament de l'instruction publique en Moldavie*, redactat de Gheorghe Asachi în martie 1832². Regulamentul școlar a fost definitivat de *Epitropia Învățăturilor Publice* și aprobat de către domnitorul Mihail Sturza la 28 martie 1828. Acest act normativ, de o importanță deosebită

¹ N. Iorga *Istoria învățământului românesc*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1986, p.98.

² V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1900 la 1864 cu o scurtă introducere cuprinzând note din istoria culturii naționale anterioare secolului al XIX-lea și cu numeroase facsimile de documente semnături*, vol. II, p. 159.

pentru evoluția școlilor publice, fixa și normele de funcționare ale sistemului de învățământ organizat pe trei trepte: începător, gimnazial și academic. Acesta înscria obligația celor patru clase începătoare pentru cei care doreau să urmeze cursurile gimnaziale sau cei care vor să intre în "Clasul filosoficesc", adică să parcurgă cursurile primei instituții de învățământ superior din Moldova, Academia Mihăileană. Anaforaua a fost completată și cu alte acte normative, cum ar fi cel din 28 martie 1828 care reglementa baza materială și statutul corpului profesoral.³ În acest context, o atenție specială s-a acordat sistemului de școli de la mănăstirea Trei Ierarhi, ce cuprindea, printre altele o "școală normală" sau "preparandă" destinată pregătirii noilor dascăli.⁴ Metoda principală în această școală este pedagogia lancasteriană⁵, propusă, spre a fi implementată de către Gheorghe Asachi și care cuprindea citirea, scrierea și cele patru operații aritmetice.⁶

În 1843, au fost aduse îmbunătățiri majore sistemului de învățământ public din Moldova la școlile de toate gradele. Un rol important a avut vizita consulului prusac Neugenbauer, important factor de reformă al școlilor, reprezentant natural al școlii germane. Sfaturile lui au avut o pondere însemnată în Divanul domnitorului Sturza. Acesta poruncește Epitropiei Școalelor realizarea cât mai grabnică a unui regulament bazat pe noile principii care să intre în vigoare începând cu anul școlastic viitor. Epitropia Școalelor la data respectivă era compusă din C. Mavrocordat, N. Șuțu și Lupu Balș oameni cunoscuți pentru poziția lor conservatoare cu privire la accesul către învățatură al categoriilor nenobiliare (să nu uităm că vor mai trece douăzeci de ani până la desființarea oficială a clasei boierești prin Convenția de la Paris din 1858). În anii următori, evoluția învățământului din Moldova va fi influențată de conflictul dintre Epitropie și Sfatul Academic. Acesta din urmă, avându-l în frunte pe Gh. Asachi, elabora în mod repetat rapoarte profund negative instituției oficiale care, conform Regulamentului organic, avea ca sarcină administrarea puținelor așezăminte destinate învățaturii publice din Principatul Moldovei. Sfatul Academic scotea în evidență piedicile pe care *câțiva boieri speriați că prin luminarea moșicimei își pierd privilegiile* și care erau departe *de a incuviința un sistem de învățatură publică care îndăinuie cu tote acele cunoștințe pe acei avuți ca și pe cei săraci*.⁷ De altfel, chiar în epocă, învățământul particular din pensioane înființate și guvernate

³ ***, *Istoria Universității din Iași*, Iași, Editura Junimea, 1985, p. 31.

⁴ Gabriel Bădărău, *Academia Mihăileană, (1835 – 1848)*, Iași, Editura Junimea, 1987, p. 51.

⁵ În Principatele Române, sistemul Lancaster a fost preluat pe filieră franceză, un rol important în acest împrumut avându-l Nicolae Rosetti Roznovanu, care, în timpul vizitei în Franța se interesează de organizarea școlilor primare de aici. Cea dintâi școală monitorială s-a deschis la Iași în 1820 la Trei Ierarhi și a continuat să se răspândească până în deceniul al șaselea deși în occident, eficiența sa a fost demult pusă în discuție. *Apud Cristina Gudin, Evoluția învățământului primar în orașul București*, Editura Universității București, 2007, p. 13.

⁶ N. A. Bogdan, *Orașul Iași, monografie socială și istorică ilustrată*, Iași, Tipografia Națională, 1914, p. 98.

⁷ V. A. Urechia, op.cit., vol. II, p. 265.

de dascăli străini concura cu putere învățământul public, iar familiile cu dare de mână își trimiteau odraslele la studiu în străinătate.

Cu toate acestea, la 16 decembrie 1843 Secretariatul de stat al Moldovei cerea Epitropiei un raport despre situația învățământului public. Epitropia cere lămuriri de la Sfatul Academic apoi întocmește un raport datat la 29 decembrie același an în care se specifică: *Numărul total al elevilor din Moldova este de 1639 din care 120 sunt interni și se țin în Institutul Academiei și Vasiliana pe cheltuiala statului și 10 fete tinere ce se cresc la Institutul Academiei cu asemenea orânduială. Și pentru ca să se pótă mări și clasele colegiale, Epitropia se îndeletnicește cu întocmirea a trei clase primare, adevă în Tătărași, Tergușor și Păcurari. Aceste scóle se vor deschide îndată dupe serbătorile Paștilor.*⁸

Să înțelegem, așadar, că Școala de băieți din Păcurari a fost una dintre primele școli primare înființate în capitala Moldovei. Alte amănunte legate de înființarea școlii din Păcurari, viitoarea Școală de băieți nr. 1 nu se cunosc, dar se pare că alegerea amplasamentului școlii corespunde oarecum unei dezvoltări firești a zonei și creșterii demografice urbane, dar și unei perioade de dezvoltare și progres ce caracterizează mijlocul deceniului patru al veacului al XIX-lea. Se pare că școala urma să funcționeze într-o casă particulară, situată, probabil în preajma viitoarei biserici Toma Cozma, aceasta din urmă construită în 1947.

Din păcate, această declarație a unor mărețe planuri nu s-a concretizat în timp foarte scurt, pentru că, spre sfârșitul deceniului, domnitorul se va situa pe poziții reacționare, atât în ceea ce privește tendințele înnoitoare, unele cu caracter revoluționar, venite din partea unei intelectualități progresiste cât și într-o poziție de obediență deplină față de puterea protectoare. Acestea se vor reflecta și în evoluția învățământului, în lipsa de interes pentru ciclurile sale superioare, ceea ce va duce, în ultimă instanță, la desființarea Academiei Mihăilene⁹.

Însă, cu privire la școlile primare, lucrurile se pun și mai greu în mișcare. Învățătura din Principatul Moldovei traversa greutăți aproape insurmontabile din cauza conflictelor ideologice, legate de așezarea unui învățământ pe baze naționale, ale celor de ordin material legate de lipsa manualelor și de formare a profesorilor, de lipsa normelor academice legate de pregătirea limbii naționale, dar mai ales a faptului că "niciuna dintre științele menite pentru luminarea și civilizarea unei nații nu se află tălmăcită în limba românească"¹⁰. Dar se acordă atenție *învățăturii începătoare*, deși cărți elementare bine alcătuite nu erau decât trei sau patru.

⁸ Arhivele Naționale, dosar, nr. 330, apud V. A. Urechia, *op. cit.*, vol II, p. 257.

⁹ Gabriel Bădărău, *op. cit.*, p. 147.

¹⁰ V. A. Urechia, p. 116.

În 1845 Epitropia a luat în discuție regulamentul din 1843 încă nepus în practică. Și astfel, a înmulțit școlile începătoare, adăugându-se în Iași Școlile din Tergșor, Păcurari și Tătărași. În noiembrie 1845, doi membri ai comisiei, Constantin Sturza și Costache Negruzzi fac inspecții pe la școlile primare și arată că totul merge rău: *Unele școli sunt așezate lângă cârciumă, școlarii nu sunt de ajuns pentru că părinții nu vor să-și dea copii la școală, căci epitropia nu a făcut cunoscut scopul înființării școlii; că lipsesc tipăriturile pentru învățătura mutuală și plăcile de scris; că abecedarul lui Seulescu impus învățătorilor cu un preț foarte mare, e rău tipărit și de citit, că învățătorii sunt prost plătiți.* Cu privire la școala din Păcurari se specifica că localul era impropriu, răul provenind din lipsa de mijloace pentru a se clădi unul mai mare, că, dacă nu erau toate tablele lancastrice necesare și plăcile, vina era a bugetului redus al școlilor de scris.¹¹ Se pare că școala funcționa cu o singură clasă pe toate cele patru nivele. Primul învățător al școlii, pe numele său Ion Praja, apare într-un alt raport al lui Asachi către Epitropia Școalelor din 1947 ce conține o listă a învățătorilor formați la școala românească, în limba română, fie la Școala Trei Ierarhi, fie la gimnaziul de la Socola¹². În dreptul numelui învățătorului apare vechimea de 4 ani, ceea ce corespunde cu data raportului Epitropiei către domnitorul Mihail Sturza.

În ceea ce privește metoda de bază, încă din anul 1826, Gheorghe Asachi propune și i se admite introducerea în școlile primare a metodei lancasteriene ce avea ca scop învățarea citirii, scrisului și operațiile celor patru elementare specii aritmetice.

În 1849, Venirea pe tronul Moldovei a lui Grigore Ghica aduce cu sine desființarea Epitropiei Învățăturilor Publice și alipirea lor la departamentul *Vornicia averilor bisericesti și a învățăturilor publice*. La 1 ianuarie 1851 același domnitor promulgă noul așezământ școlar¹³, intitulat *Așezământul pentru reorganizarea învățăturilor publice* și elaborat de o comisie din care făceau parte nume ilustre, precum V. Alecsandri sau M. Kogălniceanu, dar ocupația muscălească (rusească) datorată Războiului Crimeii împiedică desfășurarea normală a învățământului. Abia în 1859, într-o statistică dintr-un memoriu pentru starea școlilor publice trimis Căimăcămiei pe lângă Anaforaua Sesiei apare lista de profesori ai școlilor primare din capitală, din nou cu profesorul Ioan Praja la școala din Păcurari. La același an, conform raportului, numărul elevilor școlarizați în școlile primare de băieți este de 3363, dar raportul nu

¹¹ *Ibidem*, p. 287.

¹² *Ibidem*, tomul II, p. 253.

¹³ Nicolae Isar, Cristina Gudin, *Din istoria politicii școlare românești. Problemele învățământului în dezbaterile Parlamentului (1864 – 1899)*, Editura Universității din București, 2004, p. 11.

specifică repartizarea acestora pe cele cinci (mai apare școala din Sărărie) școli primare de băieți din Iași¹⁴.

La rectificarea bugetară din 1859, școlile primare din Iași nu au primit nimic, guvernul alocând bani pentru înființarea școlilor noi. De altfel, un deficit de 436.000 lei la exercițiul bugetar al anului 1858 lăsat a fi recuperat în anul următor a adus școlile la ce mai severă criză materială de până atunci. Profesorii nu primiseră salariile la începutul anului 1859 pe 6 sau 8, multe școli erau părăsite și unele duceau lipsă de personal. Este posibil ca și școala primară de băieți din Păcurari să-și fi întrerupt activitatea. Lucrurile se vor îndrepta în prima jumătate a anului 1860, sub ministrul A. Tiriakiu, în timp ce postul de director al Ministerului Instrucțiunii publice din Moldova a fost ocupat de V. A. Urechia. Acesta elaborează instrucțiuni cu privire la predarea diferitelor materii în școlile primare și un început de programă, înființează mai multe școli primare, alocă suma de 60.000 de lei pentru tipărirea cărților școlare, și reglementa situația școlilor primare în raport cu primăriile. Totuși, prima preocupare a guvernului de la Iași de sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza a fost îmbunătățirea cunoștințelor învățătorilor. De aceea, pentru pregătirea lor se acordă o atenție specială școlii normale de la Trei Ierarhi (preparandă) cu profesori eminenți precum B.P. Hașdeu pentru partea literară și Gr. Cobălcescu pentru partea științifică.

În statistica din anul 1859 a școlilor din Moldova întocmită de V. A. Urechia, Școala primară din Păcurari figura cu un număr de 76 de elevi pe anul 1855 și niciun absolvent, 53 de elevi în 1856, 66 elevi în 1857 și 1858 și 107 în 1859¹⁵. Neexistența niciunui absolvent care să urmeze ciclul gimnazial ridică întrebări asupra procentului de abandon școlar sau asupra faptului că la jumătatea secolului al XIX-lea majoritatea românilor considerau că sistemul de patru clase primare cu noțiunile de bază de scris, citit, socotit era suficient pentru desăvârșirea socială și pentru a se practica o meserie. Mai trebuie adăugat faptul că organizarea școlii primare făcea abstracție de vârstă. Tot I. Bogdan scrie că, în timp ce unii băieți abia se puteau ridica la înălțimea băncilor, alora le ieșea barba.

În 1860, *Ministerul Instrucțiunii* condus de M. Kogălniceanu hotărăște înființarea a încă trei școli primare în Iași pe lângă cele 5 existente, una în dosul Academiei, una în Târgul Cucului, una pe Podul Roșu numărând peste 300 de elevi. Funcționa fiecare cu câte două clase primare și cu câte doi profesori români, 2 evrei, 1 german și un profesor de religie ebraică. Erau instruiți copiii de 7-13 ani.

¹⁴ V. A. Urechia, *op. cit.* tom III, p. 81.

¹⁵ *Ibidem*, tom III, p. 174.

Învățământul primar urban a înregistrat un progres în 1860, când s-au alocat la un număr însemnat de școli primare câte trei institutori în loc de unul care nu putea să țină de unul singur 3 sau 4 clase. Din păcate, V. A. Urechia nu ne mai oferă și lista personalului didactic, așa că nu putem stabili o continuitate în ceea ce privește școala primară de băieți din Păcurari.

În 1862, ministrul Alexandru Odobescu elaborează pentru școlile primare prima programă școlară.¹⁶ De asemenea, este reformat corpul profesoral, cerându-se ca toți aspiranții la posturi pentru școlile primare să fie absolvenți ai celor patru clase gimnaziale inferioare cel puțin, iar institutorii deja aflați pe posturi să fie scutiți de această condiție. Acolo unde sunt mai mulți aspiranți pe post, să se dea concurs. Programa școlară ca și condițiile de mai sus erau comune pentru ambele principate, ceea ce reprezintă un exemplu de creare a unui învățământ unitar pe teritoriul întregii României. De altfel, Legea Instrucțiunii a domnitorului Alexandru Ioan Cuza¹⁷ stabilește în mod definitiv obligativitatea învățământului primar de 4 clase, fiind stabilit și quantumul amenzilor pentru familiile care nu respectă legea. Corpul didactic era împărțit în învățători pentru școlile primare sătești, institutori pentru școlile primare urbane, profesori secundari și universitari. În conformitate cu noua lege, statul face un efort bugetar pentru întemeierea școlilor rurale, dar și a celor urbane, primele funcționând cu un învățător, iar cele de la orașe cu doi învățători, acest lucru fiind, după cum observa I. Popescu Teiușan, singura deosebire pe care legea din 1864 o face între școlile de la sat și cele de la oraș¹⁸.

Învățământul urban ia avânt de la sine, odată cu dezvoltarea orașului. Un loc special îl mai ocupă școlile confesionale și ale minorităților. Se menține funcționarea învățământului pe sexe cu programe școlare diferite, dar se acordă atenție și învățământului pentru fete, dovadă stând numeroasele pensioane. În această privință, rezultatele cele mai importante se înregistrează tot în Moldova.¹⁹ Cât privește sistemul obiectelor de studiu, acestea erau citirea și scrierea, catehismul, noțiuni de gramatică, aritmetică elementară (cele patru operații și sistemul măsurătorilor), noțiuni de geografie, de istoria patriei, de drept administrativ, noțiuni de igienă. După cum se vede, cu excepția noțiunilor de drept administrativ, care urmăreau să-i învețe pe copii câteva noțiuni legate de instituțiile înființate în urma Unirii, restul materiilor erau aceleași ca în perioada anterioară.²⁰

¹⁶ Ibidem, p. 252.

¹⁷ A se vedea Raportul lui Gh. Costaforu din 24 februarie 1864 publicat de către Stan Valeriu în studiul *Regimul regulamentar în anii 1859 – 864* în vol *Istoria Parlamentului și a vieții parlamentare din România*, București, 1983, p. 115.

¹⁸ I. Popescu Teiușan, *Contribuții la studiul legislației școlare românești. Legea instrucțiunii publice din 1864*, București, 1963, p. 96.

¹⁹ ***, *Istoria Universității din Iași*, p. 45.

²⁰ Nicolae Isar, Cristina Gudin, op. cit., p. 24.

Instaurarea monarhiei constituționale și venirea la putere a principelui străin în persoana lui Carol I de Hohenzollern urmează dezvoltării politice firești a statului român. Cu toate acestea, mișcarea separatistă de la Iași din 1866 demonstrează faptul că o parte din societatea urbană locală era nemulțumită de atenția din ce în ce mai slabă acordată orașului Iași și a rolului secundar din ce în ce mai vizibil al acestuia în viitorul politic al României.²¹ Viitorul monarh a avut totuși susținerea ieșenilor, așa cum o demonstrează și rezultatele plebiscitului de la Iași: 952 de voturi au fost acordate pentru susținerea întronării lui Carol și numai 6 contra. Personalitățile politice ale Iașului cer compensații pentru pierderea statutului de capitală, printre care măsura *ca toate școlile din Iași să fie date în căutarea comunei, dimpreună cu averile lor ca să se poate întrebuința aceste averi pentru școli.*²² Este ceea ce înțelegem astăzi prin administrație locală. De multe ori însă, această descentralizare funcționa defectuos deoarece Legea învățământului din 1864 cu modificările ulterioare transfera pe seama bugetelor locale toate obligațiile ce țin de buna funcționare a școlilor fără a se specifica și sursele de finanțare pe care aceștia trebuiau să le găsească.

Noului ministru al Cultelor și Instrucțiunii, liberalul radical C. A. Rosetti, ca și urmașilor săi în funcție, D. Gusti, Al. Crețescu și Petre P. Carp le-au fost trimise rapoarte despre starea școlilor și a numărului de elevi.²³ Majoritatea acestor rapoarte priveau starea clădirilor de școală, mici, lipsite de lumină și neaerisite, salariile mici și lipsite de regularitate ale învățătorilor, lipsa manualelor etc.

Ministrul liberal G. Cantilli s-a aplecat cu precădere asupra instrucțiunii primare, implicându-se în procurarea materialelor didactice, în rambursarea banilor atribuiți servitorilor în avizarea normelor *Regulamentului de ordine și disciplină pentru școlile urbane primare de ambe sexe* din 11 iunie 1879. S-au făcut eforturi în definitivarea structurii anului școlar, ceremonia deschiderii școlilor, administrarea elevilor, datoriile institutorilor și directorilor de școli, penalitățile și recompensele pentru elevi, desfășurarea examenelor din ciclul primar, premiarea școlărilor și promovarea lor într-o clasă superioară.

Noua *Lege a Învățământului Primar* din 1896, cunoscută în istoriografie drept *Legea Haret* este legată mai mult de numele lui Petru Poni, fiind promulgată în timpul mandatului său de ministru al Instrucțiunii. Dar ea a fost aplicată cu rigurozitate în timpul mandatului de ministru al Cultelor și Învățământului de către Spiru Haret în timpul guvernării conservatoare

²¹ Gh. Iacob, coord., *Iași, Memoria unei capitale*, Iași, editura Universității Al. I. Cuza, 2008, p. 157.

²² Ibidem, p. 132.

²³ Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, ds. 493/1866 cu diferite rapoarte: 1870ds. 210/1870 și 83/1870.

dintre anii 1896 - 1900. Această lege conferă un caracter unitar învățământului de pe cuprinsul Vechiului Regat. În primul rând, legea haretiană a eliminat diferențele dintre școlile urbane și cele rurale, proclamând existența unei școli primare identice la sat și la oraș și puneu salarizarea întregului corp profesoral în sarcina statului.²⁴ Odată cu înlăturarea divizării școlilor în urbane și rurale și Școala Urbană de Băieți din Păcurari își pierde denumirea și statutul de școală urbană. În schimb, în legea din 1896 se mențineau diferențele legate de durata studiilor, la sate rezervându-se în continuare 5 ani, iar la oraș 4. De asemenea, se puneau bazele învățământului supraprimar.

De aplicarea Legii Spiru Haret se leagă construcția noilor lăcașuri de școală după un plan arhitectural unic. Conform Legii Învățământului Primar, sarcina construirii unor noi localuri de școală avea să cadă în sarcina Casei Școalelor. Prin decretul lege din 27 ianuarie 1898, Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice Spiru Haret a probat construcția în orașul Iași a 10 noi localuri de școli primare. Clădirea actuală a școlii, o mândrie a Iașului a fost construită în 1898 din cărămidă pe fundație de piatră acoperită cu tablă. Nu se știe încă cum a ajuns primăria în posesia terenului (spre exemplu școala Petru Poni a fost construită în 1896 pe un teren cumpărat de la Maria Xenopol în cartierul Păcurari.) Toate școlile au parter și etaj cu variante în funcție de amplasament pe diferite suprafețe. Lângă clădirea școlii era construită locuința directorului din aceleași materiale. Cele zece școli purtau aceeași marcă arhitecturală redată cu fidelitate inclusiv în ceea ce privește simbolurile heraldice de pe fațade, ceea ce i-a făcut pe specialiști să le numească școli de tip Spiru Haret. Aceste școli construite cu seriozitate și ambiție corespundeau cerințelor populației școlare, marea majoritate a clădirilor existând și astăzi. După o statistică publicată de N. A. Bogdan și reluată de Gh. Iacob, se pare că la începutul secolului XX funcționau deja în Iași 10 școli primare de băieți: 1 – Trei Ierarhi, 2 – Carol I, 3 – Cuza Vodă, 4 – Vasile Conta, 5 – Vasile Alecsandri, 6 – Costache Negri, 7 – Gheorghe Asachi, 8 – Vasile Adamachi, 9 – Mihail Kogălniceanu, 10 – Principele Ferdinand.²⁵ Cu toate acestea, Iașul avea un număr foarte mare de analfabeți, chiar mai mare decât media pe țară.²⁶

Începând din anul 1898, în baza decretului regal din 27 ianuarie 1898 Școlii Primare de băieți no. 2 din Păcurari i se atribue patronimul **Carol I**, școala primind astfel denumirea de Școala de băieți no.2 Carol I. Schimbarea denumirii școlii și căpatarea unui patron spiritual în numele primului rege al României poate fi pusă în legătură cu vizita la Iași a regelui din 1883, vizită prilejuită de dezvelirea statuii lui Ștefan cel Mare și care a constituit unul din

²⁴ Nicolae Isar, Cristina Gudin, *op. cit.*, p. 234.

²⁵ N. A Bogdan, *Orașul Iași...*, p. 266 – 267.

²⁶ *Ibidem*, p. 191.

evenimentele cu semnificație majoră pentru istoria Iașului. Programul festivităților a început pe 3 iunie, odată cu sosirea la Iași a lui Carol care, după primirea oficială de la gară, a plecat la Mitropolie, **fiind primit pe străzi de elevii școlilor din oraș, de garda civică și de armată**²⁷.

Încă din 1881, într-un discurs susținut cu ocazia serbării de premiere, Majestatea sa Carol I își exprima convingerea că "prin schimbare de metodă, adică deșteptând puterea intelectuală și capacitatea de a judeca a școlărilor, se poate obține un important rezultat fiindcă numai prin exercițiul memoriei se slăbesc celelalte facultăți, care se cer să fie dezvoltate în mod armonios și se uită mai târziu ce s-a învățat cu multă osteneală. Învățătura astfel variată pantru preșcolari va fi o raționare științifică și va ascuți mintea fiecăruia."²⁸ Discursul preciza practic în linii mari idealul educațional al veacului în acord cu nevoile societății.

Istoria Școlii Primare de Băieți între 1897 – 1914

În mod fericit, registrul inspecțiilor școlare efectuate la școala Carol, corespunzător dosarului nr. 567 de la Arhivele Statului Iași debutează în anul imediat următor aplicării *Legii asupra învățământului primar și normal primar* din 1896. În consecință, viața și activitatea Școlii Primare nr. 2 de Băieți se va desfășura în cadrul normativ fixat de această lege cu toate statutele ce țin de aceasta,²⁹ cel puțin până la apariția noii legi a învățământului primar din 1924.

O altă inițiativă legislativă aparținând aceluiași ministru și enunțată în 1891 a fost *Legea pentru facerea clădirilor de școală primară și înființarea Casei Școalelor*, prin care se încerca acoperirea lipsurilor localurilor școlare. Penuria de spații și imobile destinate unei desfășurări adecvate instrucției în învățământ a fost principala cauză pentru care nu s-a aplicat legea obligativității. Toate rapoartele din perioada 1864 – 1896 consemnează faptul că școlile funcționează în localuri improprii, majoritatea case particulare pentru care comunele plăteau chirie, multe fiind mici, prost luminate și neaerisite. Aceasta reprezintă "una din cauzele cele mai însemnate care împiedică orice progres în învățământul nostru primar" spunea ministrul instrucțiunii la 1897. Ele reflectau o realitate întristătoare a învățământului românesc ce se manifesta în mod acut și anume lipsa unor localuri adecvate desfășurării activității didactice, orice efort de ameliorare a stării acesteia fiind inutil, "până când nu vom avea localuri bune, sănătoase și îndestulătoare pentru a învăța în ele copiii."³⁰

Și, într-adevăr, primele documente legate de Școala de băieți din Păcurari reflectă întocmai această situație. Cel mai vechi document de arhivă redactat în școală rămâne un proces

²⁷ Gh. Iacob, coord, Iași, *Memoria unei capitale*, p. 81.

²⁸ D. A. Sturza, *Regele Carol I și instrucțiunea publică. Cuvântarea din 10 mai 1903*, București, p. 7.

²⁹ O descriere detaliată a dezbaterilor și a articolelor din noua lege în Nicolae Isar, Cristina Gudin, *Din istoria politicii școlare românești (1864 – 1899)*, București, Editura Universității, 2004. pp. 185 – 196.

³⁰ D. Alexandru, *Petru Poni*, București, Editura Tineretului, 1958, p. 92.

verbal de inspecție școlară din 1894. Trebuie spus din capul locului că fondul de arhivă al școlii s-a păstrat parțial, deoarece majoritatea documentelor au fost pierdute în anii refugiului din 1944 – 1945. Aici denumirea oficială a școlii era deja **Școala Primară de Băieți nr. 2 Carol I**, ceea ce înseamnă că școala purta deja acest nume înaintea intrării în vigoare a decretului lege din 27 ianuarie 1898, decret menționat de unii cercetători ca fiind cel care a dat patronimul școlii.³¹ În virtutea faptului că acest document reprezintă cel mai vechi act emis în școală, ne permitem să-l redăm în întregime.

Raport de inspecție școlară Școala de Băieți no. 1 12 februarie 1894, ora 9 – 11, inspector Chiriță

Starea localului.....foarte rea
Starea și sistema mobilierului școlar..... veche și rea
Scoala sub raportul curățeniei..... se ține curat prin clase

Școlari prezenți pe clase:

Clasa I42
Clasa a II a..... 34
Clasa a III-a32
Clasa a IV- a.....19

Total 127

Spațiul sălilor în raport cu numărul școlarilor ... este insuficient
Cum se ține apa de băut..... în puțină cu capac
S-a dat combustibil la timp și suficient.....cald prin clase, potrivit

Școlarii fac exerciții corporale și cântări.....Da. în fiecare clasă institutorii fac aparte cântări și exerciții corporale. O dată pe săptămână în general sub conducerea domnului institutor Ionescu.

Ce înfățișare de sănătate prezintă școlarii.....bună. Ordine și disciplină în toate clasele. Atitudinea cuvincioasă și plăcută a elevilor, curățenia lor, totul demonstrează străduințele ce se pun de domnii institutori pentru a-și face bine datoria.

Starea arhivei..... în regulă
Condica de prezență și frecventarea.... în regulă
Cum se ține matricola școlară..... să se cumpere matricolă nouă
Învățămintul... Domnii învățători prezenți la posturi

³¹ Viorel Erhan, *Istoria învățământului ieșean*, Iași, p.7.

Am asistat la clasa I la *Chestiunea calculului* de memorie și scris. Elevii răspund cu multă pricepere. Metodul întrebuințat de domnul institutor resectiv în punerea chestiunilor la elevi nu lasă nimic de dorit.

În clasa a doua lecțiunea se face bine de majoritatea clasei. Elevii mai slabi la citire trebuiesc corecți mai deseori.

În clasa a IV- a scrierea după dictare corectă, gradul de dezvoltare al elevilor la gramatică stă în raport cu timpul conform programului.

Observații generale..... În general școala merge bine sub toate raporturile, spiritul de colegialitate între institutor și îndemnul lor la muncă este exemplu.³²

Din arhiva școlii reiese că instituția care face obiectul cercetării noastre s-a numit, cel puțin până 1896 *Școala Primară de Băieți nr 1*. Denumirea aceasta a avut-o, credem noi încă de la înființare, deoarece prima școală primară de la Trei Ierarhi, înființată prin decret domnesc în 1828, viitoarea școală Gh. Asachi se numea Școală Preparandă³³. Odată cu organizarea învățământului, după 1896, Școala Gheorghe Asachi a devenit *Școala Primară de băieți nr. 1*, celelalte urmând numerotarea în ordinea vechimii sau al plasamentului. În 1897, odată cu mutarea în noua clădire, școala a purtat denumirea *Școala primară de băieți nr. 2 Carol I*. Se pare că schimbarea denumirii școlii este legată de construcția noii clădiri, cel mai probabil în anul 1897, deoarece în rapoartele de inspecție de după 1897 localul școlii apare ca nou și încăpător. Faptul că nu este vorba de înființarea unei noi școli, ci doar de schimbarea lăcașului în care școala își desfășura activitatea o dovedește continuitatea din procesul verbal de inspecție școlară. Astfel, în raportul din 1894 se scrie că s-au făcut reparații localului, probabil vechiul local. Totuși, sălile de clasă sunt menționate ca fiind mici și insuficiente³⁴. Apoi, în 1895, deși sunt menționate reparațiile și fondurile alocate, spațiul școlii e declarat insuficient.³⁵ În procesul verbal din februarie 1912, se menționează că noua clădire de școală are deja 15 ani, deci a fost înființată la 1897 sau 1898. Se pare că tot atunci a fost construită și clădirea de la Casa Directorului. Noua clădire a fost construită prin ordin al primăriei, școlii cedându-i-se o suprafață de 3.953 metri pătrați pe care erau amplasate un corp de clădire parter și etaj în zidărie de cărămidă, fundație de piatră și acoperiș de tablă, locuința directorului, parter și pivniță, din aceleași materiale ca și școala, în total 29 de încăperi folosite de școală și direcție. Clădirile erau

³² Arhivele Statului Iași, fond, nr. 567 Școala Primară de Băieți, Carol I, dosar, nr. 1 Registrul de procese verbale de inspecție 1894 - 1947, f.3-4.

³³ Viorel Erhan, *op.cit.*, p. 9.

³⁴ Arhivele Statului Iași, fond citat, f. 6.

³⁵ *Ibidem*, f. 7.

încălzite cu sobe de teracotă³⁶. Construcția celor două clădiri a fost finalizată un an mai târziu când s-a făcut inaugurarea. Alt proces verbal din 1903 menționa "local propriu construit în vederea cerințelor școlii, are nevoie de reparații altminteri în bună stare și bine întreținut", iar cel din 1904 clădirea proprie are nevoie de reparații, vărut.

Construirea noului lăcaș de școală aparține celei de-a doua etape de construcție a școlilor haretiene, prima având loc în 1894 și soldându-se cu construirea Școlii de Băieți nr. 4 "Vasile Conta", sau a școlii din strada Lascăr Catargi. În etapa a doua s-a decis construcția Școlii de Băieți nr. 3 "Cuza Vodă" de pe strada Vasile Lupu, a școlii Nicoriță de pe strada Eternitatea, a școlii "Otilia Cazimir", și a școlii de fete "Alexandru Lambrior" de pe strada Sărărie, clădire unde funcționează astăzi Clubul Sportiv Unirea. În această clădire școala avea să funcționeze până în 1916 .

Se pare că noua clădire era una din mândriile administrației ieșene și făcea parte integrantă din eforturile de sistematizare a zonei.

De altfel, zona Muntenimii reprezentând partea vestică a colinei și viitorul cartier Păcurari, va reprezenta o zonă predilectă pentru construirea unor lăcașuri destinate educației. Prin ordine speciale ale primăriei, pământurile vor fi transformate în domenii de utilitate publică. Chiar peste drum se construiește în 1890 un nou local destinat *Institutului de Fete* cu 150 de locuri. Clădirea, deosebit de aspectoasă a fost ridicată pe locul fostelor case aparținând poetului Costache Conachi, astăzi constituind corpul **D** al Universității Alexandru Ioan Cuza. În 1893, acest institut s-a numit ulterior Școala Normală de Fete, local ce avea în interior și o școală primară de aplicație³⁷.

De asemenea, în 1898, primăria cumpără un teren aparținând Mariei Xenopol în cartierul Păcurari pe care va amplasa Școala Primară de Fete no.3 Petru Poni. Din nefericire, această clădire construită, se pare tot în stil arhitectural de tip Spiru Haret, a fost distrusă în totalitate în timpul celui de-al doilea război mondial.³⁸

³⁶ *Ibidem*, f. 12.

³⁷ N. A. Bogdan, *Istoria orașului Iași*, p. 115.

³⁸ Viorel Erhan, *op.cit.*, p.14.

Tot în vecinătate, în 1895 își deschidea porțile Liceul Internat. Admiterea în liceu avea să sefacă dintre absolvenții de școală primară pe baza unui examen.....³⁹. după unele opinii însăși școala Carol a fost gândită ca pepinieră de elevi externi – cei cu domiciliul în Iași ai Liceului Costache Negruzzi, instituție care și-a început activitatea pe 5 octombrie 1895.

În noua clădire, școala primară Carol I urma să funcționeze în program de dimineață cu patru clase. Se pare că articolul din legea din 1864 care prevedea ca obligativitatea învățământului primar să fie de trei clase nu a funcționat niciodată practic pentru școlile urbane.⁴⁰ La absolvirea celor 4 clase primare urma să se dea examen de admitere. Spre exemplu, la examenul de admitere din 1910 au fost înscriși la examen 53 de elevi din care prezenți 47.

Corpul de elevi

Din numărul total de elevi, rezultă o medie pe clasă de 32 până la 56 de elevi. Aceștia proveneau din familiile ce locuiau pe străzile mărginașe, dar mulți proveneau din mediul rural din familiile mai cu dare de mână care înțelegeau avantajele urmării unei școli urbane pentru odraslele lor. În ceea ce privește numărul de elevi dintr-o clasă, legea din 1864 statuta ca numărul acestora să fie de 50 în mediul urban, în 1891 numărul acestora crescând la 60, fapt ce greva asupra calității instrucției, dar contribuia la creșterea numărului celor instruiți⁴¹. Se pare că decizia de a mări numărul elevilor dintr-o clasă era o compensație a faptului că dificultățile financiare ale statului nu permiteau construirea unui număr suficient de localuri.

Anul	Numărul copiilor înscriși	Numărul copiilor care au frecventat regulat cursurile	Nr. Copiilor care au promovat
1894	127	123	
1895	125	-	
1898	132	-	
1901	145	123	
1903	177	147	
1904	179	167	
1907	164	151	
1909	157	-	
1910	174	144	
1911	-	189	38
1914	220	166	
1915	219	175	37
1918	260	207	

³⁹ Ion Agrigoroaiei, Gh. Iacob, *Istoria Liceului Internat "C. Negruzzi" din Iași (1895 – 1995)*, Editura Polirom Iași, 1995, p. 58.

⁴⁰ Nicolae Isar, Cristina Gudin, *op. cit.*, p. 158.

⁴¹ *Ibidem*, p. 160.

Frecvența elevilor nu iese din tiparele unei școli obișnuite. Totuși, unele rapoarte menționează ca și cauză a frecvenței mai slabe "molimele", probabil bolile copilăriei. În lipsa unor instituții sanitare arondate școlilor, tot institutorii aveau să monitorizeze starea de sănătate a elevilor și să predea cursuri elementare de igienă. Dintre absolvenți, procentul de promovabilitate este destul de mic pentru o școală primară, iar numărul repetenților destul de mare. Pe baza examenului de absolvire se făcea admiterea în învățământul secundar la care se adăugau calificative minuțioase în ceea ce privește frecventarea și purtarea. De altfel, un anunț din 30 iulie 1895 preciza că, pentru ocuparea locurilor de bursieri ce sunt vacante la Liceul Internat din Iași, "materile concursului sunt obiectele de studiu ale claselor inferioare celor în care candidatul voiește a fi admis"⁴²

Personalul didactic

Până la elaborarea legii din 1894 care cuprindea fixarea minimumului obligatoriu de studii pentru corpul profesoral, majoritatea institutorilor ieșeni erau absolvenți ai Școlii Normale din Iași. Ea oferea viitorilor învățători o educație comparabilă cu cea secundară, întregită însă cu informații pedagogice, de economie politică și drept, agronomie, igienă, medicină și religie. Absolvenților de gimnaziu care doreau să activeze în învățământul secundar le erau rezervate ca instituții de formare Școlile Normale Superioare atașate facultăților din cele două centre universitare.

Se pare că Școala Primară de Băieți Carol I era una din cele mai importante la nivelul Iașului, deoarece din rândul personalului didactic s-au recrutat, în repetate rânduri, revizori școlari. Unii institutori au funcționat - din varii motive, perioade scurte de timp, alții au lucrat ani în șir, legându-și întreaga carieră de destinul școlii. Mulți erau absolvenți ai Școlilor Superioare și ai Școlilor Normale Superioare.

Cel mai vechi director al școlii este din 1894 - Nicolae Ionescu. Din păcate, distrugerea arhivei școlii nu ne permite să reconstituim cariera acestui dascăl, dar se pare că de începutul activității sale didactice se leagă etapele timpurii ale școlii. În 1895, în locul domnului Ionescu, numit revizor școlar, este menționată ca învățătoare suplinitoare Eliza Ioanovici. De altfel, Ionescu va semna și rapoartele următoare de inspecție la Școala de Băieți Carol I. Din 1896 este menționat la clasa a IV-a ca și diriginte al școlii d-nul Lascăr Mătășaru, care va deține această funcție până în 1904. În 1911, noul director este Constantin Andriescu, iar fostul director Lascăr Mătășaru va ocupa și el funcția de revizor școlar. Așa se explică poate rapoartele de inspecție

⁴² I. Agrigoroaiei, Gh. Iacob, *op. cit.*, p. 23.

la Școala de Băieți în mare parte favorabile și laudative ce vor merge până în 1918. Lista personalului angajat la 1894 este următoarea:

D-I Constantin Zaharia

D-I Ionescu suplinit de Ema Chiriță

D-I Constantin Andriescu.

D-I Lascăr Mătășaru

După 1911, după numirea lui Lascăr Mătășaru în funcția de revizor școlar, el semnează rapoartele de inspecție până în 1914, când figurează din nou ca învățător și director al școlii.

Arondate școlii erau diverse comitete și instituții. Astfel, aflăm că din anul 1904 în cadrul școlii funcționa și o cantină școlară al cărei casier este Constantin Andriescu. Bani necesari funcționării cantinei proveneau de la familiile copiilor, iar pentru cei săraci se făcea subscripție publică. Din condica de procese verbale pe anii 1888 – 1889, reiese că în cadrul școlii funcționa o Casă de Economii. Inspectoratul, prin inspectorul C. Vulcănescu, a verificat registrele școlii Casei și a constatat că s-au găsit fracțiuni de lei care nu au fost înapoiate depunătorilor, din cauză că elevii au părăsit școala înainte de termen. Sumele rămase urmau să se depună la Agenția Financiară pe numele Casei Școalelor, suma totală era de 5 lei și 10 ban,i primindu-se în schimb chitanțele corespunzătoare.

Activitatea extrașcolară este însă mai săracă. Aceasta se limitează la desfășurarea serbărilor școlare unde se fac coruri frumoase pe una sau mai multe voci și se dau serbări școlare⁴³. Lucrul manual și activitățile practice aproape că lipseau din activitățile școlare. De asemenea, se efectuează schimburi de experiență. În 1914, o activitate extrașcolară se desfășoară de către domniile învățători ai școlii, reprezentând activități comune cu elevii ce vin de la Școala nr. 5 de Băieți.⁴⁴

Se observă că dificultățile generale ale dezvoltării învățământului public românesc din acea perioadă afectau fără doar și poate funcționarea în bune condiții a Școlii Primare de Băieți și ele reflectau posibilitățile reale ale țării în încercarea de a anula deficiențele sistemului. Cu toate acestea, câțva din dezideratele naționale din timpul domniei lui Carol I, deziderate precum respectarea obligativității învățământului primar, înmulțirea școlilor pentru a se permite accesul la educație, construirea și adaptarea așezămintelor școlare, adaptarea programelor la cerințele societății și opiniilor educative ale epocii, accentuarea rolurilor metodelor active de predare, constituirea unui corp didactic capabil să se adapteze rapid noutăților din domeniu și-au găsit aplicarea la nivelul instituției școlare pe care o studiem.

⁴³ Arhivele Statului Iași, fond 567, Școala de băieți Carol I, dosar nr. 1 f. 19.

⁴⁴ *Ibidem*, fila 18.

Școala Carol I în timpul Primului Război Mondial

În timpul războiului, școala suferă mai multe fluctuații de personal, mulți învățători sunt detașați în mediul rural, dar clasele sunt acoperite în totalitate. Din 1914, apar fluctuații de personal pentru că îi vom găsi pe Vasile Agapi la clasa a III-a, pe Natalia Zaharia la clasa a II-a și pe d-na Eliza Vasilescu la clasa a IV-a. Alte nume noi vor apărea pe durata războiului. În anul 1917, după o întrerupere a cursurilor pentru o perioadă, școala s-a mutat în localul Școlii de Fete Petru Poni din Păcurari. Mulți elevi au părăsit cursurile, iar învățătorii nu și-au primit salariile cu lunile. Iată ce scria în raportul său Lascăr Mătăsaru cu privire la starea școlii în anii 1918:

Astăzi 24 noiembrie 1918 în orele de dimineață am inspectat Școala de Băieți no. 2 Iași care-ș ține cursurile în localul Școalei de Fete no.3 Petru Poni din cauză că localul școalei este ocupat de Serviciul de subzistența al Ministerului de Război. Am inspectat clasa I la institutorul titular M. Atanasie Ilarion care, fiind detașat la școala rurală a Academiei Române din ținutul Călmățui, face lecție doamna Constanța pola.. care este din comuna Săbăoani județul Buzău și este detașată aici.⁴⁵

Cursurile Școlii de Băieți CarolII se țineau în cursul dimineții, iar cel al școlii de fete în cursul după-amiezii.

Se pare că după mutarea capitalei la Iași, Școala Carol a suferit, ca de altfel multe dintre clădirile publice ale Iașului, o schimbare de destinație. Ea a servit inițial ca local destinat aprovizionării, fiind subordonată Serviciului de Subzistență al Ministerului de Război, apoi, în vara anului 1918, a servit ca și clădire de adăpostire a repatriaților din Rusia, fiind în subordinea Marelui Stat Major al Rusiei. Se pare că noua destinație a clădirii a fost legată cumva de cea a Liceului Internat și el transformat în spital aflat sub patronajul Crucii Roșii.⁴⁶ Localul Liceului Negruzzi a fost preluat de Comenduirea Pieții Iași, pentru a fi transformat în hotel militar destinat celor repatriați din Rusia, unde plecaseră în timpul războiului. Școala Carol a fost, după unele opinii, chiar loc de detenție al unor prizonieri, sau foști prizonieri ruși care nu au avut niciun respect pentru starea localului. În Raportul din 1919, același Mătăsaru surprindea dramatismul acestui război și cortegiul de suferințe pe care acesta l-a impus asupra populației civile a Iașului:

Localul școalei e propriu. Pe timpul războiului a servit ca popota ofițerilor ruși de la Marele lor Cartier General (?). Mai târziu a fost ocupat de serviciul de subzistență a Ministerului de Război. Din această cauză și în special din cauza rușilor localul este cu totul

⁴⁵*Ibidem*, f.23.

⁴⁶ I. Agrigoroaiei, Gh. Iacob, op. cit., p. 30.

murdar și dărâmat și are nevoie de mari reparații. În prezent, școala funcționează în localul de fete no. 2 Petru Poni. Și mobilierul școlar a suferit mult în timpul războiului, stând în ploaie afară s-a deteriorat. Mai înainte de războiu atât școala cât și sistema mobilierului nu lăsa nimica de dorit(...) localul școlii de fete no.3 Petru Poni unde funcționează astăzi această școală fiind și el deteriorat de ruși în timpul războiului e greu a-l întreține curat așa cum se cade la o școală. La aceasta se mai adaugă și imposibilitatea de a găsi doritori donatori? (probabil, voluntari care să asigure mâna de lucru pentru repararea localului n.a.)

Scolari prezenți pe clase:cl I 61elevi, Cl. II 58 elevi, Cl.III 34 elevi, Cls IV 42 elevi, Total 195 elevi înscriși

S-a dat combustibil la timp și suficient.. nu din această cauză cursurile au suferit mult scoala a fost închisă de la pana la.....

Ce înfățișare de sănătate prezintă școlarii

Lasă mult de dorit atât fizic cât și sub raportul curățeniei. Lipsa de alimente, de îmbrăcăminte și încălțăminte, lipsa săpunurilor s-a c..... ca starea generală a tinerilor.....am recomandat d-lor institutori să dea o atenție aprte curățeniei școlarilor. În fiecare dimineață să fie implicați. E vorba de dep..re

Am asistat câte puțin prin toate clasele. Evident că din cauza înrejurărilor în care se lucrează, progresul realizat nu e satisfăcător. Domnii institutori pe cât le stă în putință lucrează cu stătuință. Am speranța că până la finele anului școlar multe din actualele scăderi constatate se vor înlătura.

Astăzi 19 februarie 1919

Refacerea clădirii și a întregului inventar a fost posibilă cu ajutorul sumelor acordate de minister, o contribuție însemnată fiind făcută și prin intermediul Comitetului Școlar, instituții înființate după decretul –lege, publicat în Monitorul oficial din 24 iulie 1919, cu largi atribuții privind bunul mers al școlilor, întreținerea și construcția localurilor, dotarea cu material didactic, etc.⁴⁷

Perioada interbelică (1918 – 1939)

Numeroase procese verbale din perioada interbelică atestă grija pentru buna întreținere a școlii, pentru dezvoltarea bazei materiale, îmbunătățirea condițiilor de studiu al elevilor. De cele mai multe ori, sumele alocate școlii de către inspectorat erau insuficiente și mereu se înregistrau solicitări pentru reparații, tencuieli, întreținerea podelelor, dar și extinderi. La raportul de inspecție din 1920, îl găsim ca director pe d-l Mătăsaru care ne specifică faptul că

⁴⁷I. Agrigoroaiei, *op. cit.*, p. 31, nota 2.

școala e deocamdată bine întreținută, dovadă că stricăciunile provocate de anii războiului au fost remediate. Școala revine în vechiul local pe care inspectorul îl găsește curat și aerisit. Totodată funcționează cu o autoritate destul de mare Comitetul Școlar, care administrează fondurile provenite din donații și din finanțări extrașcolare. În 1927, contul Comitetului Școlar cuprindea suma de 25 630,38 lei cu cheltuielile aferente pentru care s-au eliberat chitanțe.

Plata personalului didactic rămânea în continuare în sarcina Ministerului Instrucțiunii, dar întreținerea școlilor era asumată în totalitate de Primărie. În comunele urbane această întreținere se făcea prin perceperea a cel mult două zecimi din bugetul comunei.

Cantina școlară a continuat să funcționeze după cum o dovedesc registrele de corespondență ale școlii din 1940 -1948. Acolo luau zilnic o masă caldă cel puțin 30 de elevi (52 de copii în 1944) și se pare că funcționarea acesteia era legată de servicii de asistență socială, fiind destinată copiilor săraci. Cantina era susținută de către Consiliul de Patronaj local și funcționa din banii strânși de învățătorii școlii. Tot învățătorii aveau sarcina supravegherii copiilor în timpul mesei.

Casa de economii și-a continuat activitatea, rapoartele specificând că aceasta e bine condusă, dar în perioada 1927 – 1928 și-a întrerupt funcționarea. De asemenea, activitatea de secretariat era efectuată de institutori, unii dintre aceștia fiind desemnați special în acest sens.

În schimb, începând cu 1926, documentele spun că școala are un început de bibliotecă școlară. Rapoartele ulterioare nu precizează dacă această inițiativă a domnului director s-a dovedit a fi durabilă dar *“D-l Mătăsaru împreună cu ceilalți membri ai comitetului școlar se vor strădui să mărească numărul cărților bibliotecii îi vor deprinde pe elevi a citi cărțile aflate și îi vor obișnui a-și face, individual ori colectiv abonamente la reviste și fabricațiuni pentru copii.”*⁴⁸ Biblioteca conținea 368 de volume de literatură și 84 de reviste în 1942, dar, spun rapoartele, nu prea era frecventată. O parte din fondul bibliotecii era repartizat în sălile de clasă conform cu trebuințele învățătorilor. Materialul didactic era depozitat corect, partea de expunere conținea și un colț al eroilor, o sală de festivități, iar unele rapoarte menționează și un colț farmaceutic și un muzeu școlar.

De asemenea, funcționa din 4 februarie 1936 cooperativa școlară *Viitorul* prin statutele aprobate de Federația Iași, fiind înființată de către V. Niculiu. Între anii 1936 – 1937 cooperativa a realizat un beneficiu de 10.832 lei și din care au împărțit ajutoare în suma de 9576 lei, toate în beneficiul școlărilor. Societatea funcționa în 1940 sub conducerea altui învățător, V.

⁴⁸ Arhivele Statului Iași, fond 567, dosar, nr. 1, fila nenumărată.

Jirughiță. Totuși, registrele contabile nu erau puse la punct, lucru ce reiese din rapoartele de inspecție școlară pe 1936.

Pe întreg parcursul perioadei interbelice școala a fost un model de curățenie și bună întreținere. De altfel, aproape toate rapoartele Inspectoratului menționează acest lucru, descrierea fiind impresionantă și depășind formulările stereotipe ale rapoartelor școlare:

Școala e un local vechiu cu săli spațioase și bine aerisite. Ceea ce încântă sufletul este ireproșabila curățenie și deosebitul spirit de ordine care te întâmpină îndată ce ai pășit pragul școlii de băieți Carol I în albul strălucitor al pereților proaspăt vopsiți în oglinda cimentului de pe culoare, în transparența imaculată a geamurilor în chipul nu prea des întâlnit în școlile noastre în care sunt împodobite sălile de clasă cu produsul naiv al mâinilor micuților elevi dând acestor săli un aer de calm și prietenie în toate aceste amănunte ghicești o pasiune al celui ce conduce instituția una de frumos și spiritul ordonat.⁴⁹

Grădina și curtea școlii erau cultivate de institutori împreună cu elevii în desfășurarea unor activități practice de grădinărit.

În anul 1936, în cadrul școlii funcționa societatea de ajutor *Școlarul milos*, ce ajuta elevii mai nevoiași cu cărți și rechizite școlare. Această societate a contribuit la crearea unei minibiblioteci în sala de clasă. Societatea funcționa separat de Comitetul Școlar și se încadrează cumva în spiritul vremii (în rapoartele de activitate ale fiecărui cadru didactic se regăsește activitatea din cadrul unui comitet sau al unei societăți) denotând o implicare a factorilor sociali și a simțului civic ce era cultivat la micii școlari.

Personalul didactic

Personalul fluctuează mai intens decât în perioada precedentă și este menționat ca având diverse grade de calificare (institutor cu titlu provizoriu, institutor definitiv, iar după 1930 apar gradele didactice, I și II apoi gradul superior). Toate gradele se parcurgau în funcție de vechime în urma inspecțiilor școlare dacă candidatul nu a avut *pedepse*.⁵⁰ Astfel, în raportul pe anul 1920 avem următorul personal: Natalia Mitru, Constanța Palade în locul d-lui Ilarion, Lascăr Mătășaru, Toma Zaharia

De menționat că Lascăr Mătășaru este, din datele noastre, institutorul cu cea mai longevivă activitate, el funcționând din 1896, adică dinaintea construirii noului lăcaș de școală. În 1926 personalul era următorul: Elena Jufescu, Ana Mătășaru, pensionară rechemată în activitate, Natalia Cojocaru, Lascăr Mătășaru, director.

⁴⁹*Ibidem*, f. 49.

⁵⁰ A se vedea parcursul profesional al institutorului V. Niculiu în *Ibidem*, f.67.

În 1927, Lascăr Mătășaru este rechemat în funcția de inspector școlar. În locul domniei sale îl găsim la 28 mai 1935 în postul de director pe Aristide Morțun. În 1938, găsim ca director pe Gh. Mironescu, dar în al doilea raport din același an 1938 era deja alt director în persoana lui V. Niculiu. În 1939, d-l Rolea este noul director, iar din 1943, Gh. Bosnea, acesta din urmă având un mandat mai îndelungat, până în 1948. Fluctuația de personal de la sfârșitul perioadei interbelice poate fi pusă, fie în legătură cu ascensiunea Mișcării Legionare, fie în legătură cu schimbările de regim politic legate de instaurarea dictaturii regale. În condițiile ascensiunii extremismului de dreapta, școlile puteau fi considerate puncte strategice ale aparatului de propagandă. Spre exemplu, era obligatorie după 1938 funcționarea învățătorilor în cadrul organizației *Straja Țării*, iar registrul de corespondență al școlii din anul 1940 conține o informație despre solicitarea inspectoratului de a se raporta dacă în școală se află copii de evrei⁵¹.

La 1938 lista personalului didactic era: Bosnea Gheorghe, Niculiu Vasile, Ilarion Atanasie, Uglea Vasile, Mironescu Gheorghe, Dabija Constantin, Constantineanu Neculai, Jerghiță Vasile, Liteanu Elena, Buga Gheorghe, Filipescu Natalia, Minea Titus.

Cât privește calificarea profesională a cadrelor didactice, aceasta este mai elaborată odată cu noua legislație interbelică. Se țin în școală inspecții pentru obținerea gradelor didactice și a definitivatului. În ceea ce privește funcționarea Școlii Carol ca școală de aplicație, lucrurile nu sunt pe deplin lămurite. Mulți dintre învățătorii școlii sunt menționați ca ținând lecții model în cadrul Școlii Normale Superioare în fața studenților, dar nu avem vreo dovadă că aceste lecții erau desfășurate în localul școlii și cu elevii instituției pe care o studiem.

Corpul de elevi

Extinderea orașului în anii dezvoltării interbelice aduce cu sine o creștere a numărului de elevi. Din această cauză se alege soluția învățării în două schimburi.

Anul	Numărul de elevi înscriși	Numărul de elevi prezenți	Numărul de absolvenți care au susținut examenul de finalizare
1921	266	307	
1926	161 în primul schimb	146	
1927	275		
1928	266		
1937	337		
1944	292	276	

⁵¹ Arhivele statului Iași, fond 567, dosar, nr. 3/1941 – 1942, f.2.

În 1923, școala funcționa cu 8 posturi și 4 săli de clasă, așa cum specifică rapoartele, pe jumătăți de zile. Sunt clase ordinare și clase divizionare cu rol pe jumătate de zi. Este interesantă atitudinea dezaprobată a Revizoratului școlar față de soluția învățării în două schimburi. Se pare că existența claselor divizionare și a programului de patru ore era considerată ca un fapt ce afecta profund calitatea actului educațional. De altfel, activitatea școlară în prima jumătate a secolului XX era completată de o serie de activități practice sau de simpla prezență într-un cadru educațional organizat, cadru ce se deosebea enorm față de cel de familie. Majoritatea părinților copiilor ce frecventau școala erau analfabeți, astfel explicându-se diferențele majore dintre situațiile școlare ale elevilor ce proveneau din familiile de meseriași și cele ale elevilor ce proveneau din familii de intelectuali.

Cât privește situația socială a părinților care și-au înscris elevii la Școala Nr. 2 Carol I, aceasta reiese din foile matricole ale elevilor, dosar nr 2/1942 – 1943: funcționari, meseriași, muncitori, lucrători CFR, subofițeri, cizmari, casnici dar și ingineri (cei mai buni elevi) funcționari publici, medici maiori, invalizi de război. O parte erau din familii monoparentale deoarece este înscrisă mama în acte sau adoptați (cu tutore). Peste 90% erau români ortodocși. Vârsta varia de la 7 ani împliniți și se putea prelungi în cazuri excepționale până la 12 – 13 ani. Mulți din cei înscriși, cam 20% erau repetenți, în special din familiile de muncitori. De menționat că elevii care frecventau școala nu erau numai din circumscripție, dintre elevi, mulți venind din Mogoșești, Vaslui, Chișinău, Stolniceni Prăjescu, jud Baia, Soroca, Deleni, Fălciu, Roman, Rădăuți, Botoșani, Ploiești Prahova, Budești, Lăpușna. Această diversitate a domiciliilor părinților are mai multe explicații: pe de o parte, prestigiul școlii făcea ca mulți săteni din comunele din jur mai cu dare de mână să-și dea copiii, încă din școala primară la oraș, pe de altă parte ea reflectă fenomenul concentrării populației în zonele urbane mai importante.

Recrutarea elevilor se făcea pe baza înscrierilor. Autoritățile elaborează recenzarea familiilor care au copii de vârstă școlară, raportul din 1923 octombrie 18 specificând că *în evidența școlară a acestui centru școlar sunt 548 de familii dintre care cam 25% ar avea și cu un număr de 438 de băieți la școală.*⁵² Recensământul dovedește că Școala nr. 2 de Băieți avea arondată aceeași circumscripție ca și școala de fete Petru Poni, cele două instituții colaborând în completarea documentelor și a listelor cu elevi. Elevii înscriși după recensământ au fost avizați și s-au elaborat avize de chemare pentru cei care îndeplinesc vârsta corespunzătoare venirii la școală. S-au întocmit, de asemenea, dovezi de urmărire, pentru că în multe cazuri chemările au ajuns târziu, ceea ce a dat prilej la unele amânări, deși elevii aveau vârsta de școală.

⁵²*Ibidem*, fila 31.

Mai mulți elevii erau amânați de către familii ca fiind declarați nedezvoltați, iar în cazurile de abandon școlar se făcea reînscierea. Astfel: “dispăruții din anul precedent au fost reînscriși astfel încât școlarizarea s-a efectuat aproape în totalitate”.

Cât privește starea elevilor, rapoartele menționează că aceștia erau curați, vioi, disciplinați și foarte bine pregătiți sub raport intelectual.⁵³

Activitatea didactică

Legea Învățământului Primar din 1924 aduce modificări importante statutului școlilor primare⁵⁴. Astfel, pentru elevii care nu doresc să urmeze liceul sau învățământul secundar s-a dat posibilitatea creării a două clase primare complementare, a V-a și a VI-a. Însă, în ceea ce privește Școala Carol, din lipsă de spațiu, elevii care doresc să continue cu clasele a V- a și a VI- a complementare sunt dirijați în alt local. În 1942 școala funcționa cu 7 clase primare în două schimburi: 36 de elevi la clasa a V-a și 24 de elevi în clasa a VI-a, și chiar 29 de elevi în clasa a VII-a.⁵⁵ Clasele primare complementare, nesoldându-se cu examene de finalizare, erau, totuși neglijate, uneori funcționau în regim simultan, sau cu învățători ce nu erau definitivi pe post. În 1943 era menționată lipsa unui atelier pentru pregătirea practică a celor din clasele primare complementare.

De menționat că abia raportul din 1 februarie 1927 reglementează regimul de 60 de minute prima oră și 50 de minute de la a doua oră și 10 minute pauză. Unul dintre puținele reproșuri aduse personalului didactic din Școala Carol erau legate de nerespectarea acordării pauzelor, și excesul de activitate intelectuală în dauna lucrului manual. În general, metodele abordate variau în funcție de clasă. Exersarea cititului se făcea prin citirea model de către învățător, urma apoi lectura elevilor mai buni și apoi cititul de către cei considerați mediocri. Se insistă pe lectura activă în dauna cititului mecanic deoarece, după fiecare lecție sunt explicate cuvintele noi. Conținuturile lecțiilor aveau un puternic caracter practic: *Cum se face curățenie în Olanda* (clasa a IV-a, 1944), sau *La ce folosește zăpada* (clasa a II-a, 1947). Citirea era completată de disciplina **Memorizare** unde elevii învățau pe de rost cântece și poezii, apreciindu-se de către inspectorii dicția, vioiciunea, prezența de spirit. Cunoștințele de istorie și geografie erau complexe și se insista pe istoria națională (Petru Rareș, Vasile Lupu, *Sobieski și plăieșii* erau unele din teme).

⁵³Arhivele Statului Iași, fila 33.

⁵⁴În perioada interbelică, învățământul primar și secundar a fost încadrat de 5 astfel de legi, toate elaborate de ministrul liberal C. Angelescu: 1924 Legea învățământului Primar, 1925 Legea învățământului Particular, 1928 Legea învățământului Secundar, 1936 Legea învățământului industrial și comercial (vezi: *Bibliografia Pedagogică. Retrospectiva Românească 1875 – 1948*, vol III, București, 1996).

⁵⁵Arhivele Statului Iași, fond 567, dosar nr. 7/1940 – 1948, f. 58.

Activitățile extrașcolare se înmulțesc față de perioada anterioară. La 7 mai 1927 se desfășoară o serbare școlară dedicată zilei de 9 Mai, în care se sărbătorea prin tradiție obținerea independenței de stat a României. Serbarea școlară s-a organizat de către corpul didactic sub forma unei șezători culturale, însoțită de momente artistice la care au participat și oficialități în persoana d-lui colonel Manolache, comisar regal⁵⁶. În alt raport se menționează că activitatea extrașcolară a membrilor Corpului didactic de la această școală s-a mărginit în ținerea a șapte conferințe și a serbărilor școlare. În general, școala era implicată în activitățile comunitare prin organizarea unor momente artistice în prezența părinților sau ai membrilor comunității, în organizarea unor acțiuni caritabile pentru susținerea elevilor fără posibilități, în acțiuni de donare a obiectelor de îmbrăcăminte, încălțăminte sau a rechizitelor vechi pentru cei nevoiași. Astfel de acțiuni tind să se permanentizeze, un exemplu fiind funcționarea societății *Școlarul milos*. Însă, odată cu intrarea României în război, organizarea de subscripții publice și donații devin sarcini de serviciu pentru învățători, desemnați a susține efortul de război al țării.

Perioada celui de-al doilea Război Mondial

Pentru combaterea analfabetismului, majoritatea învățătorilor au organizat cursuri pentru adulți. După începerea războiului se înființează un subcentru pentru educarea celor mobilizați. Acest tip de școală a funcționat se pare și în cadrul școlii Carol, după cum menționează procesul verbal de la inspecția din 4 martie 1944. Acest subcentru cuprindea 42 de extrașcolari ce învățau despre disciplina muncii, elaborau referate despre "Armata de uscat" sau "Rolul femeilor române în susținerea efortului de război" (sic) sub coordonarea învățătorilor și învățau cântecele patriotice *recomandate oficial*. Activitatea din timpul războiului este considerată ca activitate profesională: registrele de inventar ale instituțiilor, fișele de evacuare, recensămintele, dar mai ales activitățile de colectă publică, rechiziții și împărțirea bunurilor la cei nevoiași.

În 1944, în condițiile apropierei frontului de spațiul românesc, dată fiind ofensiva armatelor rusești, se prevedeau bombardamentele asupra orașului Iași. Ca și în cazul Liceului Costache Negruzzi, Comandamentul Central ia decizia mutării școlii în refugiu la Râmnicu Sărat. Refugiul a presupus mutarea personalului didactic, a unui număr de elevi și a familiilor acestora care au însoțit convoiul de refugiu, mutarea materialelor didactice transportabile și a arhivei.

Pe data de 1 aprilie 1945, Școala nr. 2 de Băieți se întoarce din evacuare. Directorul școlii, învățătorul Gh. Bosnea, găsește localul avariat grav, fiind nefuncțional, din care cauză puținele cursuri se țin în localul școlii nr. 6 de băieți din Iași. În toamna aceluiași an 1945, școala revine

⁵⁶Ibidem, fila 81.

în vechiul lăcaș, dar orele se desfășoară în locuința directorului, amenajată în grabă. Activitatea școlii este parțial reluată, funcționa alternativ săptămânal cu cele 4 clase. Din lipsă de spațiu, elevii din circumscripție care nu au mai încăput au fost repartizați spre alte unități școlare. Pentru reparațiile localului de școală s-au primit 6.750.000 lei de la Primărie, Casa Școalelor și Ministerul Educației, dar fondurile s-au dovedit a fi total insuficiente. Într-o primă fază, s-a reamanajat grădina școlii și gardul. Școala nu posedă material didactic decât foarte puțin, dar mobilierul a fost împrumutat cu forme legale de la alte instituții. Cantina cu 40 de porții a continuat să funcționeze.

Personalul didactic în 1945 este:

Gh. Bosnea - director, mobilizat în 1943 și lăsat la vatră în 1944

Maria Marinescu conduce clasa I cu 30 de elevi

Constantin Dabija clasa II-a cu 46 de elevi, concentrat și el în timpul războiului.

Natalia Filipescu clasa a III-a cu 28 de elevi

C. Suceveanu, clasa a IV-a – 26 de elevi

În 1947, școala funcționa încă în locuința directorului unde s-au amenajat două săli de clasă (clasele I și a II-a), o cancelarie, plus două camere pentru director, întrucât clădirea proprie este distrusă în timpul războiului. Prin stăruința d-lui director Gh. Bosnea, s-a început refacerea localului propriu cu bani de la Ministerul Educației de unde s-a încasat suma de 250.000.000 lei. Școala avea 10 posturi din care funcționau numai patru din lipsa sălilor de clasă, ceilalți învățători sunt detașați “cu diferite însărcinări” date de inspectoratul școlar.

În anii următori, Școala Carol avea să sufere toate avatarurile perioadei de tranziție spre instaurarea regimului comunist, până la reforma învățământului din 1948.

Încheiere

În concluzie, evoluția Școlii Primare de Băieți nr. 2 Carol I aduce în prim plan evoluția învățământului primar din orașul Iași, corelată cu realitățile instrucției elementare din prima jumătate a secolului al XX-lea. Această evoluție nu poate face abstracție de legislația și politica școlară a monarhiei constituționale interbelice a instrucțiunii ministerului sau a manualelor, dar reflectă totodată o atmosferă internă caracterizată de o activitate laborioasă a cadrelor didactice și de o efervescentă a vieții școlare în sine.